

## עקידת יצחק: עונש לאברהם

### יש ללמוד מחסרונותיהם ושגיאותיהם של אבות האומה

"ויהי אחר הדברים האלה, והאלהים ניסה את אברהם" (בראשית כ"ב, א'). ידוע לכל חכם כי אין מלה מיותרת בתורה. מה התועלת מהמלים "ויהי אחר הדברים האלה"? הרי היה אפשר להתחיל את הסיפור מן "והאלהים ניסה". מפני שאלה זו ענו חז"ל (סנהדרין פט ע"ב) שתי תשובות. האחת שזה מפני דבריו של שטן, עת שאברהם עשה משתה גדול כשנגמל יצחק (לפי פשוטו, בגיל שנתיים) וקטרג השטן מדוע לא הקריב לה' קרבן אפילו יונה אחת. תשובה שנייה: מפני התנצחות ויכוח בין יצחק וישמעאל, שישמעאל התרברב שנימול בגיל י"ג, ולא רק בגיל ח' ימים. וענה יצחק שהוא מוכן להקריב לה' גם את כל גופו. כיון שנתגרש סמוך ללידת יצחק (בראשית כ"א, י') ודאי כי הרבה שנים עברו מאז ועד לעקידה, אשר לפי דברי חז"ל היה יצחק בן ל"ז שנים אז (זאת ידענו כי אמו שרה נפטרה אז, בגיל מאה עשרים ושבע. והיא ילדה אותו בגיל תשעים).

לכן יפה הקשה "החזקוני" (מבעלי התוספות. ונוסיף כאן על דבריו) הנה במדרש (בראשית רבה, פרשה מ"ד) יש שתי דיעות. "כל מקום שנאמר 'אחר' [המעשה] הוא סמוך. ואם כתוב 'אחרי' הוא זמן מופלג אחר כך". ויש שם הסובר לדרוש להיפך. אבל ע"פ הגמרא (סוטה ל"ג ע"ב ורש"י שם ד"ה אחרי דרך) "אחר" הוא לשון סמוך. ובענייננו הרי כתוב "אחר", משמע סמוך?! וכאמור מגיל שנגמל יצחק ועד לעקידה, עבר זמן רב! ולמה הקטרוג המתין כל כך הרבה? ואפשר כי דברי חז"ל (סנהדרין פט ע"ב) בענין הם דרוש ולא פשט.

מכל המפרשים המפורסמים רק רשב"ם מטפל בבעיה זו (דברי ר"י אברבנאל בעניין אינם מספיקים) וכך דבריו: "כל מקום שנאמר 'אחר הדברים האלה' מחובר על הפרשה של מעלה וכו'. אף כאן, אחר הדברים שכרת אברהם ברית לאבימלך לו ולנינו ולנכדו של אברהם, ונתן לו שבע כבשות הצאן. וחרה אפו של הקב"ה על זאת. שהרי ארץ פלשתים בכלל [גבול ארץ] ישראל, והקב"ה ציוה עליהם 'לא תחיה כל נשמה' (דברים כ', ט"ז). וגם ב[ספר] יהושע (י"ג, ג'. וכן ט"ו, מ"ה-מ"ז) מטילין על ערי חמשת סרני פלשתים גורל. לכן האלהים ניסה את אברהם [כלומר] קינתרו וציערו כדכתיב 'הניסה דבר אליך תלאה'? (איוב ד', ב') 'על נסותם את ה' (שמות י"ז, ז') וכו' וכו'. כלומר נתגאית בבן יחיד שנתתיך, לכרות ברית ביניכם וביניהם? ועתה לך והעלהו לעולה, ונראה מה הועילה כריתת ברית שלך. וכן מצאתי אחר כן במדרש של שמואל (פרשה י"ב) עד כאן לשונו.

טענה מעין זה נמצא גם במדרש בראשית רבה (נ"ד, ד'). ה' כעס על אברהם שכרת ברית עם הפלשתים. "אמר לו הקב"ה: אתה נתת שבע כבשות בלי רצוני? חייך שאני

משהה בשמחת בניך ז' דורות. אתה נתת לו ז' כבשות בלי רצוני? חייך כנגד כן [הם] הורגים מבניך שבעה צדיקים ואלו הן חפני ופנחס ושמשון ושאל וג' בניו (כולם נהרגו ע"י הפלשתים). וכמו כן בניו מחריבים מבניך ז' משכנות, אהל מועד וגלגל נוב וגבעון ושילה ובית עולמים תרין [פעמיים]". הרי שאע"פ שיש לנהוג מנהגי דרך ארץ עם אומות העולם, אבל לא לכרות עציהם ברית ידידות. הרי שרשב"ם חידש כאן ומפרש שדווקא מפני חטא זה הגיע לאברהם שעת צער וצרה של העקידה.

נשוב לבאר לימוד נוסף מפרשת העקידה.

"ויאמר בי נשבעתי נאום ה' כי יען אשר עשית את הדבר הזה וכו' ויירש זרעך את שער אויביו" (בראשית כב, טז-יז).

הנה בספר דברי הימים א' (טז, טו-טז) כתוב "זכרו לעולם בריתו, דבר ציוה לאלף דור. אשר כרת את אברהם ושבועתו ליצחק". תמה שם פירוש רד"ק היכן מצאנו במקרא שה' נשבע ליצחק לתת לו את ארץ ישראל? והנה בכמה מקומות הבטיח ה' ליצחק לתת לו את ארץ ישראל, אבל חסרה בכולם ביטוי "שבועה". ונתן רד"ק שם תשובה דחוקה שהשבועה לאברהם ולזרעו היא רק ליצחק, ולא לשאר צאצאי אברהם, כמו שמפורש "כי ביצחק ייקרא לך זרע" (בראשית כ"א, י"ב). וגם רמב"ן (על בראשית כ"ו, ג) נתן תשובה דחוקה אחרת. אבל נראה שעניין השבועה ליצחק מפורש בסוף מעשה עקידת יצחק, כי ה' סיים שם: "כי יען אשר עשית את הדבר הזה וכו' ויירש זרעך את שער אויביו" (פסוקים ט"ז-י"ז). וכמו שתרגם אונקלוס: "וירתון בנך ית קרוי סנאיהון". וברור שמלחמות אלו לא נאמרו על כיבוש חו"ל כי אם על כיבוש א"י. [כן כתב "ביאור חדש", של ר' יצחק שמואל ריגיו, נפטר שנת תרט"ו]. וכאן היתה השבועה לזרעו של אברהם, כלומר ליצחק. זאת אומרת: בזכות מסירת נפש של העקידה, אנו נזכה לירושת ארץ ישראל. וכאשר אנו קוראים פרשת עקידה בכל בוקר ובוקר, ראוי לנו לחשוב על סיום נפלא זה שבזכות מעשה יצחק נזכה לארץ ישראל.

ואמר מרן הרב אברהם יצחק הכהן קוק כי יצחק שהיה "עולה תמימה" ומעולם לא יצא מארץ ישראל (רש"י בראשית כ"ו, ב'), בשמו רמוזים ארבע משמות ארצנו: שם יצחק הוא ראשי תיבות: (ארץ) ישראל, (ארץ) צבי (כתובות קי"ב), (ארצות) חיים (ירושלמי כלאים פרק ט', הלכה ג'), (ארץ) הקדושה. ויצחק הוא שהתרעם על עשיו, מחריב ארצנו (מגילה ו'). [כדלהלן, מאמר "מתי חל מפנה ביחסו של יצחק אל עשיו?].